

faire valoir la vraisemblance qu'à peser les raisons de part et d'autre; et ceux qui ont été longtemps bons avocats ne sont pas pour cela, par après, meilleurs juges.

61.—Pour l'utilité que les autres recevraient de la communication de mes pensées, elle ne pourrait aussi être fort grande, d'autant que je ne les ai point encore conduites si loin, qu'il ne soit besoin d'y ajouter beaucoup de choses avant que de les expliquer à l'usage. Et je pense pouvoir dire sans vanité que, s'il y a quelqu'un qui en soit capable, ce doit être plutôt moi qu'aucun autre: non pas qu'il ne puisse y avoir au monde plusieurs esprits incomparablement meilleurs que le mien; mais pource qu'on ne saurait si bien concevoir une chose et la rendre sienne, lorsqu'on l'apprend de quelque autre, que lorsqu'on l'invente soi-même. Ce qui est si véritable en cette matière, que, bien que j'aie souvent expliqué quelques-unes de mes opinions à des personnes de très bon esprit, et qui, pendant que je leur parlais, semblaient les entendre fort distinctement, toutefois, lorsqu'ils les ont redites, j'ai remarqué qu'ils les ont changées presque toujours en telle sorte que je ne les pouvais plus avouer pour miennes. A l'occasion de quoi je suis bien aise de prier ici nos neveux de ne croire jamais que les choses qu'on leur dira viennent de moi, lorsque je ne les aurai point moi-même divulguées. Et je ne m'étonne aucunement des extravagances qu'on attribue à tous ces anciens philosophes dont nous n'avons point les écrits, ni ne juge pas pour cela que leurs pensées aient été fort déraisonnables, vu qu'ils étaient des meilleurs esprits de leurs temps, mais seulement qu'on nous les a mal rapportées. Comme on voit aussi que presque jamais il n'est arrivé qu'aucun de leurs sectateurs les ait surpassés; et je m'assure que les plus passionnés de ceux qui suivent maintenant Aristote, se croiraient heureux, s'ils avaient autant de connaissance de la nature qu'il

σότερο στο να επικρατήσει η αληθοφάνεια παρά στο να ζυγίζουν τα επιχειρήματα της κάθε πλευράς. Κι όσοι έκαναν πολύν καιρό καλοί δικηγόροι δεν είναι γι' αυτό καλύτεροι δικαστές.

61.— Όσο για την ωφέλεια που θα είχαν οι άλλοι από την ανακοίνωση των σκέψεών μου, ούτε κι αυτή θα μπορούσε να είναι πολύ μεγάλη, καθώς μάλιστα δεν τις προχώρησα ως τώρα τόσο πολύ ώστε να μην είναι ανάγκη να τους προστεθούν ακόμα πολλά πριν μπουν σε χρήση¹⁵⁵. Και νομίζω πως μπορώ να πω δίχως ματαιοδοξία πως, αν υπάρχει κάποιος που να είναι άξιος να το κάνει, αυτός πρέπει να είμαι μάλλον εγώ παρά οποιοσδήποτε άλλος. Όχι πως δεν μπορεί να υπάρχουν στον κόσμο πολλά πνεύματα ασύγκριτα καλύτερα από το δικό μου, αλλά επειδή δεν μπορούμε να διανοηθούμε κάτι και να το κάνουμε δικό μας τόσο καλά όταν το μαθαίνουμε από άλλον, όσο όταν το βρίσκουμε μόνοι μας. Αυτό είναι τόσο αληθινό σε τούτο το θέμα, που μολονότι εξήγησα συχνά κάποιες γνώμες μου σε πρόσωπα με πολύ καλό μυαλό και που, ενόσω μιλούσα, έμοιαζαν να τις καταλαβαίνουν πολύ καθαρά, ωστόσο, όταν τις επανέλαβαν, παρατήρησα πως τις άλλαξαν σχεδόν πάντα σε τρόπο που δεν μπορούσα πια να τις παραδεχτώ για δικές μου. Με τούτη την ευκαιρία, επωφελούμαι για να παρακαλέσω εδώ τα εγγόνια μας να μην πιστέψουν ποτέ πως όσα τους πούνε προέρχονται από μένα, όταν δεν τα έχω δημοσιέψει εγώ ο ίδιος. Και δεν παραξενεύουμαι καθόλου για τους εξωφρενισμούς που φορτώνουν σ' όλους εκείνους τους αρχαίους φιλοσόφους, των οποίων δεν έχουμε τα συγγράμματα, κι ούτε κρίνω για τούτο πως οι σκέψεις τους είχαν παραλογότατες — μια που οι άνθρωποι αυτοί ήταν από τα καλύτερα πνεύματα του καιρού τους — παρά (πιστεύω) μονάχα πως μας έχουν μεταδοθεί στραβά. Όπως βλέπουμε επίσης πως σχεδόν ποτέ δεν έχει συμβεί να τους έχει ξεπεράσει κανένας από τους οπαδούς τους, κι είμαι βέβαιος πως κι οι φανατικότεροι από κείνους που ακολουθούν τώρα τον Αριστοτέλη θα θεωρούσαν τον εαυτό τους ευτυχισμένο αν είχαν για τη Φύση όσες γνώσεις είχε κείνος, εστω

en a eu, encore même que ce fût à condition qu'ils n'en auraient jamais davantage. Ils sont comme le lierre, qui ne tend point à monter plus haut que les arbres qui le soutiennent, et même souvent qui redescend, après qu'il est parvenu jusques à leur faite; car il me semble aussi que ceux-là redescendent, c'est-à-dire se rendent en quelque façon moins savants que s'ils s'abstenaient d'étudier, lesquels, non contents de savoir tout ce qui est intelligiblement expliqué dans leur auteur, veulent, outre cela, y trouver la solution de plusieurs difficultés dont il ne dit rien et auxquelles il n'a peut-être jamais pensé. Toutefois leur façon de philosopher est fort commode pour ceux qui n'ont que des esprits fort médiocres; car l'obscurité des distinctions et des principes dont ils se servent est cause qu'ils peuvent parler de toutes choses aussi hardiment que s'ils les savaient, et soutenir tout ce qu'ils en disent contre les plus subtils et les plus habiles, sans qu'on ait moyen de les convaincre. En quoi ils me semblent pareils à un aveugle, qui, pour se battre sans désavantage contre un qui voit, l'aurait fait venir dans le fond de quelque cave fort obscure; et je puis dire que ceux-ci ont intérêt que je m'abstienne de publier les principes de la philosophie dont je me sers: car, étant très simples et très évidents, comme ils sont, je ferais quasi le même, en les publiant, que si j'ouvrais quelques fenêtres et faisais entrer du jour dans cette cave où ils sont descendus pour se battre. Mais même les meilleurs esprits n'ont pas occasion de souhaiter de les connaître: car, s'ils veulent savoir parler de toutes choses et acquérir la réputation d'être doctes, ils y parviendront plus aisément en se contentant de la vraisemblance, qui peut être trouvée sans grande peine en toutes sortes de matières, qu'en cherchant la vérité, qui ne se découvre que peu à peu en quelques-unes, et qui, lorsqu'il

κι αν αυτό γινόταν με τον όρο πως δεν θ' αποκτούσαν ποτέ περισσότερες. Οι άνθρωποι αυτοί είναι σαν τον κισσό, που δεν τείνει ποτέ ν' ανέβει ψηλότερα από τα δέντρα που τον στηρίζουν, και συχνά μάλιστα ξανακατεβαίνει αφού φτάσει ως την κορφή τους. Γιατί, μου φαίνεται πως ξανακατεβαίνουν επίσης, πως καταντούν δηλαδή κατά έναν τρόπο λιγότερο σοφοί παρά αν απόφευγαν τη μελέτη, εκείνοι που, μη όντας ευχαριστημένοι με το να μάθουν όλα όσα είναι εξηγημένα με τρόπο νοητό μέσα στον συγγραφέα τους, θέλουν επιπλέον να βρουν μέσα σ' αυτόν και τη λύση πολλών δυσκολιών, για τις οποίες δεν λέει τίποτα και που ίσως δεν τις σκέφτηκε ποτέ. Ωστόσο, ο τρόπος τους να φιλοσοφούν είναι πολύ βολικός για όσους έχουν πολύ μέτριο πνεύμα. Γιατί, το σκοτάδι των διακρίσεων και των αρχών που χρησιμοποιούν γίνεται αιτία να μπορούν να μιλούν για όλα τα πράγματα με την ίδια τόλμη σαν να τα γνώριζαν, και να υποστηρίζουν όλα όσα λένε, αντιμετωπίζοντας και τους οξύτερους και τους ικανότερους (αντιπάλους), χωρίς να έχει κανένας τον τρόπο να τους μεταπείσει. Σ' αυτό μού φαίνονται όμοιοι με τυφλό, που θέλοντας να χτυπηθεί, χωρίς να μειονεκτήσει, με κάποιον που βλέπει, θα τον είχε κάνει να πάει στο βάθος κανενός πολύ σκοτεινού υπογείου. Και μπορώ να πω πως οι τέτοιοι έχουν συμφέρο ν' αποφύγω να δημοσιέψω τις αρχές τής φιλοσοφίας που χρησιμοποιώ¹⁶⁶, γιατί, καθώς είναι πολύ απλές και πολύ προφανείς, θα έκανα, δημοσιεύοντάς τις περίπου το ίδιο σαν ν' άνοιγα μερικά παράθυρα κι έμπαζα φως σ' αυτό το υπόγειο όπου κατέβηκαν να χτυπηθούν. Αλλά ούτε κι υπάρχει, για τα καλύτερα πνεύματα, περίπτωση να επιθυμούν¹ να τις γνωρίσουν. Γιατί, αν θέλουν να μπορούν να μιλούν για όλα τα πράγματα και ν' αποκτήσουν τη φήμη πως είναι σοφοί, θα το κατορθώνουν ευκολότερα μένοντας ικανοποιημένοι με την αληθοφάνεια, που μπορεί να βρεθεί δίχως μεγάλο κόπο σε κάθε είδους θέματα, παρά αναζητώντας την αλήθεια, που αποκαλύπτεται μονάχα σιγά - σιγά σε μερικά, και που τους υποχρεώνει, όταν πρόκειται να μιλήσουν για

est question de parler des autres, oblige à confesser franchement qu'on les ignore. Que s'ils préfèrent la connaissance de quelque peu de vérité à la vanité de paraître n'ignorer rien, comme sans doute elle est bien préférable, et qu'ils veuillent suivre un dessein semblable au mien, ils n'ont pas besoin pour cela que je leur dise rien davantage que ce que j'ai déjà dit en ce discours. Car, s'ils sont capables de passer plus outre que je n'ai fait, ils le seront aussi, à plus forte raison, de trouver d'eux-mêmes tout ce que je pense avoir trouvé. D'autant que, n'ayant jamais rien examiné que par ordre, il est certain que ce qui me reste encore à découvrir est de soi plus difficile et plus caché que ce que j'ai pu ci-devant rencontrer, et ils auraient bien moins de plaisir à l'apprendre de moi que d'eux-mêmes; outre que l'habitude qu'ils acquerront en cherchant premièrement des choses faciles, et passant peu à peu par degrés à d'autres plus difficiles, leur servira plus que toutes mes instructions ne sauraient faire. Comme pour moi je me persuade que, si on m'eût enseigné dès ma jeunesse toutes les vérités dont j'ai cherché depuis les démonstrations, et que je n'eusse eu aucune peine à les apprendre, je n'en aurais peut-être jamais su aucunes autres, et du moins que jamais je n'aurais acquis l'habitude et la facilité que je pense avoir d'en trouver toujours de nouvelles, à mesure que je m'applique à les chercher. Et en un mot, s'il y a au monde quelque ouvrage qui ne puisse être si bien achevé par aucun autre que par le même qui l'a commencé, c'est celui auquel je travaille.

62.—Il est vrai que, pour ce qui est des expériences qui peuvent y servir, un homme seul ne saurait suffire à les faire toutes; mais il n'y saurait aussi employer utilement d'autres mains que les siennes, sinon celles des artisans, ou telles gens qu'il pourrait payer, et à qui l'espérance du gain, qui est un

τα υπόλοιπα, να ομολογήσουν ειλικρινά πως τ' αγνοούν. Αν πάλι προτιμούν τη γνώση λιγοστής αλήθειας — που είναι αναμφίβολα πολύ προτιμότερο — από τη ματαιοδοξία τού να φανούν πως δεν αγνοούν τίποτα, και θέλουν ν' ακολουθήσουν ένα σχέδιο παρόμοιο με το δικό μου, δεν έχουν γι' αυτό ανάγκη να τους πω τίποτα περισσότερο απ' ό,τι έχω ήδη πει σε τούτον εδώ τον Λόγο. Γιατί, αν είναι ικανοί να προχωρήσουν πιο πέρα από μένα, θα είναι επίσης πολύ περισσότερο ικανοί να βρουν μονάχοι τους όλα όσα νομίζω πως βρήκα εγώ¹⁵⁷ — προπάντων καθώς, επειδή δεν έχω ποτέ ερευνήσει τίποτα δίχως τάξη, είναι βέβαιο πως ό,τι μού απομένει ακόμα ν' ανακαλύψω είναι καθ'αυτό δυσκολότερο και πιο κρυμμένο απ' ό,τι μπόρεσα να πετύχω ως τώρα — και θα είχαν πολύ λιγότερη ευχαρίστηση μαθαίνοντάς το από μένα παρά από τον εαυτό τους. Αφίνω πως η συνήθεια που θ' αποκτήσουν αναζητώντας πρώτα τα εύκολα πράγματα και περνώντας σιγά-σιγά και σκαλί-σκαλί σ' άλλα δυσκολότερα θα τους χρησιμέψει καλύτερα απ' όσο θα μπορούσαν να τούς χρησιμέψουν όλες οι διδασκαλίες μου. Όπως επίσης, έχω και για τον εαυτό μου την πεποίθηση πως, αν μου είχε κανείς διδάξει, ήδη από τα νιάτα μου, όλες τις αλήθειες των οποίων αναζήτησα αργότερα τις αποδείξεις, και δεν είχα καταβάλει κανέναν κόπο για να τις μάθω, ποτέ δεν θα είχα ίσως μάθει καμιάν άλλη αλήθεια. Και τουλάχιστον δεν θα είχα ποτέ αποκτήσει τη συνήθεια και την ευκολία, που νομίζω πως έχω, να βρίσκω πάντα νέες αλήθειες, ενόσω πασχίζω να τις αναζητώ. Με μια λέξη, αν υπάρχει στον κόσμο κάποιο έργο, που κανένας άλλος δεν μπορεί να το αποτελειώσει τόσο καλά όσο ο ίδιος ακριβώς που το άρχισε, το έργο αυτό είναι εκείνο στο οποίο εγώ δουλεύω.

62.—Είναι αλήθεια πως, όσο για τα πειράματα που μπορούν να χρησιμέψουν σ' αυτό το έργο, ένας μόνος δεν θα μπορούσε να φτάσει να τα κάνει όλα. Ούτε όμως και θα μπορούσε να μεταχειριστεί με χρησιμότητα άλλα χέρια από τα δικά του, εκτός μόνο τα χέρια τεχνιτών ή ανθρώπων που θα μπορούσε να τους πληρώνει και που

moyen très efficace, ferait faire exactement toutes les choses qu'il leur prescrirait. Car, pour les volontaires qui, par curiosité ou désir d'apprendre, s'offriraient peut-être de lui aider, outre qu'ils ont pour l'ordinaire plus de promesses que d'effet et qu'ils ne font que de belles propositions dont aucune jamais ne réussit, ils voudraient infailliblement être payés par l'explication de quelques difficultés, ou du moins par des compliments et des entretiens inutiles, qui ne lui sauraient coûter si peu de son temps qu'il n'y perdît. Et pour les expériences que les autres ont déjà faites, quand bien même ils les lui voudraient communiquer, ce que ceux qui les nomment des secrets ne feraient jamais, elles sont pour la plupart composées de tant de circonstances ou d'ingrédients superflus, qu'il lui serait très malaisé d'en déchiffrer la vérité; outre qu'il les trouverait presque toutes si mal expliquées, ou même si fausses, à cause que ceux qui les ont faites se sont efforcés de les faire paraître conformes à leurs principes, que, s'il y en avait quelques-unes qui lui servissent, elles ne pourraient derechef valoir le temps qu'il lui faudrait employer à les choisir. De façon que, s'il y avait au monde quelqu'un qu'on sût assurément être capable de trouver les plus grandes choses et les plus utiles au public qui puissent être, et que, pour cette cause, les autres hommes s'efforçassent, par tous moyens, de l'aider à venir à bout de ses desseins, je ne vois pas qu'ils pussent autre chose pour lui, sinon fournir aux frais des expériences dont il a besoin et, du reste, empêcher que son loisir ne lui fût ôté par l'importunité de personne. Mais, outre que je ne présume pas tant de moi-même, que de vouloir rien promettre d'extraordinaire, ni ne me repais point de pensées si vaines, que de m'imaginer que le public se doive beaucoup intéresser en mes desseins, je n'ai pas aussi l'âme si basse, que je voulusse accepter de qui que

η ελπίδα του κέρδους, που είναι μέσο πολύ τελεσφόρο, θα τους παρακινούσε να κάνουν με ακρίβεια όλα όσα θα τους παράγγελλε. Γιατί, όσο για τους εθελοντές που θα προσφέρονταν ίσως να τον βοηθήσουν από περιέργεια ή φιλομάθεια, αφίνω που είναι συνήθως περισσότερο υποσχέσεις παρά αποτέλεσμα, και δεν κάνουν παρά ωραίες προτάσεις, που καμιά τους δεν πετυχαίνει ποτέ, αυτοί θα ήθελαν το δίχως άλλο να πληρωθούν με την εξήγηση μερικών δυσχερειών ή τουλάχιστον με φιλοφρονήσεις και περιττές κουβέντες, που δεν θα του κόστιζαν τόσο λίγο από τον καιρό του ώστε να μη βγει ζημιωμένος. Όσο για τα πειράματα που έχουν ήδη κάνει οι άλλοι, κι αν ακόμα αυτοί δέχονταν να του τα ανακοινώσουν — πράγμα που δεν θα έκαναν ποτέ εκείνοι που τα ονομάζουν μυστικά — τα πειράματα αυτά αποτελούνται συνήθως από τόσες συνθήκες και συστατικά περιττά, που θα του είταν πολύ δύσκολο να εξιχνιάσει την αλήθεια που περιέχουν. Αφίνω που θα τα έβρισκε σχεδόν όλα τόσο άσκημα εξηγημένα, ή και τόσο ψεύτικα ακόμα — επειδή εκείνοι που τα έκαναν προσπάθησαν να τα κάνουν να φαίνονται σύμφωνα με τις αρχές τους — ώστε κι αν ακόμα υπήρχαν μερικά που να του χρησίμευαν, και πάλι δεν θα μπορούσαν ν' αξίζουν τον καιρό που θα έπρεπε να διαθέσει για να τα ξεδιαλέξει. Σε τρόπο που, αν υπήρχε στον κόσμο κανένας που να τον είξεραν σίγουρα ικανό να βρεί τα πράγματα, τα μεγαλύτερα και τα χρησιμότερα που μπορούν να υπάρξουν για την κοινωνία, και προσπαθούσαν για τούτο οι άλλοι άνθρωποι να τον βοηθήσουν με όλα τα μέσα να πραγματοποιήσει τα σχέδιά του, δεν βλέπω να μπορούσαν να κάνουν γι' αυτόν τίποτα άλλο παρά να συμμετέχουν στα έξοδα των πειραμάτων που θα είχε ανάγκη να εκτελέσει, κι ως προς τ' άλλα να εμποδίζουν την αδιακρισία οποιουδήποτε να του τρώει τον καιρό του¹⁵⁸. Εκτός όμως που δεν έχω τόσο μεγάλη ιδέα τού εαυτού μου ώστε να θέλω να υποσχεθώ τίποτα το εξαιρετικό, ούτε και τρέφουμαι με σκέψεις τόσο μάταιες ώστε να φαντάζουμαι πως το κοινό πρέπει να ενδιαφέρεται πολύ για τα σχέδιά μου, δεν έχω επίσης και ψυχή τόσο

ce fût aucune faveur qu'on pût croire que je n'aurais pas méritée.

63.— Toutes ces considérations jointes ensemble furent cause, il y a trois ans, que je ne voulus point divulguer le traité que j'avais entre les mains, et même que je fus en résolution de n'en faire voir aucun autre pendant ma vie qui fût si général, ni duquel on pût entendre les fondements de ma physique. Mais il y a eu depuis derechef deux autres raisons, qui m'ont obligé à mettre ici quelques essais particuliers, et à rendre au public quelque compte de mes actions et de mes desseins. La première est que, si j'y manquais, plusieurs, qui ont su l'intention que j'avais eue ci-devant de faire imprimer quelques écrits, pourraient s'imaginer que les causes pour lesquelles je m'en abstiens seraient plus à mon désavantage qu'elles ne sont. Car, bien que je n'aime pas la gloire par excès, ou même, si je l'ose dire, que je la haisse en tant que je la juge contraire au repos, lequel j'estime sur toutes choses, toutefois aussi je n'ai jamais tâché de cacher mes actions comme des crimes, ni n'ai usé de beaucoup de précautions pour être inconnu, tant à cause que j'eusse cru me faire tort qu'à cause que cela m'aurait donné quelque espèce d'inquiétude, qui eût derechef été contraire au parfait repos d'esprit que je cherche. Et pource que, m'étant toujours ainsi tenu indifférent entre le soin d'être connu ou ne l'être pas, je n'ai pu empêcher que je n'acquiesse quelque sorte de réputation, j'ai pensé que je devais faire de mon mieux pour m'exempter au moins de l'avoir mauvaise. L'autre raison qui m'a obligé à écrire ceci est que, voyant tous les jours de plus en plus le retardement que souffre le dessein que j'ai de m'instruire, à cause d'une infinité d'expériences dont j'ai besoin, et qu'il est impossible que je fasse sans l'aide d'autrui, bien que je ne me flatte pas tant que d'espérer que le public prenne grande part en mes

ταπεινή ώστε να θέλω να δεχθώ από οποιονδήποτε άλλον καμιά χάρη που θα μπορούσε να θεωρηθεί πως δεν την αξίζω.

63.— Όλες αυτές οι απόψεις ενωμένες έγιναν αιτία, πριν από τρία χρόνια χρόνια, να μη θελήσω να δημοσιέψω την πραγματεία που είχα στα χέρια μου, και πήρα μάλιστα την απόφαση να μην παρουσιάσω στη ζωή μου καμιάν άλλη που να είναι τόσο γενική, ούτε και που να μπορεί κανείς να καταλάβει απ' αυτήν τις βάσεις τής Φυσικής μου. Από τότε όμως μου παρουσιάστηκαν πάλι δυό άλλες αιτίες που με υποχρέωσαν να βάλω εδώ μερικά ειδικά δοκίμια και να δώσω στον κόσμο κάποιο λογαριασμό για τις πράξεις μου και τα σχέδιά μου. Η πρώτη είναι πως, αν δεν το έκανα, πολλοί που είχαν μάθει την πρόθεση που είχα άλλοτε να δημοσιέψω μερικά μου συγγράμματα, θα μπορούσαν να φανταστούν πως οι λόγοι για τους οποίους δεν το κάνω είναι περισσότερο σε βάρος μου απ' ό,τι πραγματικά είναι. Γιατί, όσο κι αν δεν αγαπώ υπερβολικά τη δόξα, ή μάλιστα, αν τολμώ να το πω, όσο κι αν τη μισώ, επειδή τη θεωρώ αντίθετη στην ησυχία μου, που την εκτιμώ περισσότερο απ' όλα, ωστόσο επίσης δεν προσπάθησα ποτέ να κρύψω τις πράξεις μου σαν να είταν εγκλήματα, κι ούτε χρησιμοποίησα πολλές προφυλάξεις για να μείνω άγνωστος, τόσο επειδή θα θεωρούσα πως αδικώ τον εαυτό μου, όσο κι επειδή αυτό θα μου έδινε ένα είδος ανησυχίας που θα ήταν και πάλι αντίθετη με την τέλεια πνευματική γαλήνη που αναζητώ. Κι επειδή, αν και έμεινα πάντα αδιάφορος ανάμεσα στη φροντίδα να γίνω ή να μη γίνω γνωστός, δεν μπόρεσα να εμποδίσω το ν' αποκτήσω ένα είδος φήμης, σκέφτηκα πως έπρεπε να βάλω τα δυνατά μου για ν' αποφύγω τουλάχιστον να είναι η φήμη μου κακή. Η άλλη αιτία που με υποχρέωσε να γράψω τούτον εδώ τον Λόγο είναι πως βλέπω κάθε μέρα ολοένα περισσότερο την καθυστέρηση που το σχέδιο που έχω να διδαχτώ παθαίνει εξαιτίας μιας απειρίας πειραμάτων που μου χρειάζονται και που μου είναι αδύνατο να κάνω δίχως τη βοήθεια τρίτου. Και μολονότι δεν κολακεύομαι τόσο ώστε να ελπίζω πως το κοινό συμμερί-

intérêts, toutefois je ne veux pas aussi me défaillir tant à moi-même que de donner sujet à ceux qui me survivront de me reprocher quelque jour que j'eusse pu leur laisser plusieurs choses meilleures que je n'aurai fait, si je n'eusse point négligé de leur faire entendre en quoi ils pouvaient contribuer à mes desseins.

64.—Et j'ai pensé qu'il m'était aisé de choisir quelques matières qui, sans être sujettes à beaucoup de controverses, ni m'obliger à déclarer davantage de mes principes que je ne désire, ne laisseraient pas de faire voir assez clairement ce que je puis ou ne puis pas dans les sciences. En quoi je ne saurais dire si j'ai réussi, et je ne veux point prévenir les jugements de personne, en parlant moi-même de mes écrits; mais je serai bien aise qu'on les examine, et afin qu'on en ait d'autant plus d'occasion, je supplie tous ceux qui auront quelques objections à y faire, de prendre la peine de les envoyer à mon libraire, par lequel en étant averti, je tâcherai d'y joindre ma réponse en même temps; et par ce moyen les lecteurs, voyant ensemble l'un et l'autre, jugeront d'autant plus aisément de la vérité. Car je ne promets pas d'y faire jamais de longues réponses, mais seulement d'avouer mes fautes fort franchement, si je les connais, ou bien, si je ne les puis apercevoir, de dire simplement ce que je croirai être requis pour la défense des choses que j'ai écrites, sans y ajouter l'explication d'aucune nouvelle matière, afin de ne me pas engager sans fin de l'une en l'autre.

65.—Que si quelques-unes de celles dont j'ai parlé au commencement de la *Dioptrique* et des *Météores* choquent d'abord à cause que je les nomme des suppositions, et que je ne semble pas avoir envie de les prouver, qu'on ait la patience de lire le tout avec attention, et j'espère qu'on s'en trouvera

ζεται τα ενδιαφέροντά μου, δεν θέλω ωστόσο να κάνω στον εαυτό μου τέτοια παράλειψη ώστε να δώσω αφορμή, σε όσους θα επιζήσουν, να με κατηγορήσουν μια μέρα πως θα είχα μπορέσει να τους αφίσω πολλά πράγματα πολύ καλύτερα απ' όσα θα έχω αφίσει, αν δεν είχα αμελήσει πάρα πολύ να τους δώσω να καταλάβουν σε τι μπορούσαν να συμβάλουν στα σχέδιά μου.

64.—Και σκέφτηκα πως μου ήταν εύκολο να διαλέξω μερικά θέματα που, χωρίς να δίνουν λαβή σε πολλές αντιγνώμεις, ούτε και να με υποχρεώνουν να φανερώσω περισσότερες απ' όσες αρχές μου επιθυμώ, δεν θα παρέλειπαν να δείξουν αρκετά καθαρά τι μπορώ ή τι δεν μπορώ να κάνω στις επιστήμες. Όσο γι' αυτό, δεν είμαι σε θέση να πω αν το κατόρθωσα, και δεν θέλω να προκαταλάβω τις κρίσεις κανενός, μιλώντας ο ίδιος για τα συγγράμματά μου. Θα είμαι όμως πολύ ευχαριστημένος αν τα εξετάσουν. Και για να έχουν όσο το δυνατόν περισσότερες ευκαιρίες γι' αυτό, ικετεύω όλους εκείνους που θα έχουν να φέρουν αντιρρήσεις στα έργα μου, να λάβουν τον κόπο να τις στείλουν στον βιβλιοπώλη μου, κι εγώ, ειδοποιημένος απ' αυτόν, θα προσπαθήσω να τους επισυνάψω συνάμα και την απάντησή μου. Έτσι, οι αναγνώστες, βλέποντας και τα δύο θα κρίνουν ευκολότερα σχετικά με την αλήθεια. Δεν υπόσχουμαι να κάνω ποτέ μακρούς απαντήσεις, αλλά μονάχα, είτε θα ομολογώ με πολλή ειλικρίνεια τα λάθη μου, αν τα αναγνωρίζω, είτε, αν δεν μπορώ να τα διακρίνω, θα λέω απλώς, ότι νομίζω πως χρειάζεται για να υπερασπίσω τα όσα έχω γράψει, δίχως να προσθέτω την εξήγηση κανενός νέου θέματος, για να μην μπλέκω ατέλειωτα από το ένα στο άλλο.

65.—Αν μερικά από τα θέματα για τα οποία μίλησα στην αρχή τής *Διοπτρικής* και των *Μετεώρων* ενοχλούν αρχικά επειδή τα ονομάζω υποθέσεις και δεν φαίνουμαι να έχω διάθεση να τ' αποδείξω, ας έχει ο αναγνώστης την υπομονή να διαβάσει προσεκτικά το σύνολο, κι ελπίζω πως θα μείνει ικανοποιημένος. Γιατί, μου φαίνεται

satisfait. Car il me semble que les raisons s'y entresuivent en telle sorte que, comme les dernières sont démontrées par les premières qui sont leurs causes, ces premières le sont réciproquement par les dernières, qui sont leurs effets. Et on ne doit pas imaginer que je commette en ceci la faute que les logiciens nomment un cercle; car l'expérience rendant la plupart de ces effets très certains, les causes dont je les déduis ne servent pas tant à les prouver qu'à les expliquer; mais, tout au contraire, ce sont elles qui sont prouvées par eux. Et je ne les ai nommées des suppositions qu'afin qu'on sache que je pense les pouvoir déduire de ces premières vérités que j'ai ci-dessus expliquées, mais que j'ai voulu expressément ne le pas faire, pour empêcher que certains esprits, qui s'imaginent qu'ils savent en un jour tout ce qu'un autre a pensé en vingt années, sitôt qu'il leur en a seulement dit deux ou trois mots et qui sont d'autant plus sujets à faillir et moins capables de la vérité qu'ils sont plus pénétrants et plus vifs, ne puissent de là prendre occasion de bâtir quelque philosophie extravagante sur ce qu'ils croiront être mes principes, et qu'on m'en attribue la faute. Car, pour les opinions qui sont toutes miennes, je ne les excuse point comme nouvelles, d'autant que, si on en considère bien les raisons, je m'assure qu'on les trouvera si simples et si conformes au sens commun, qu'elles sembleront moins extraordinaires et moins étranges qu'aucunes autres qu'on puisse avoir sur mêmes sujets. Et je ne me vante point aussi d'être le premier inventeur d'aucunes, mais bien que je ne les ai jamais reçues ni pource qu'elles avaient été dites par d'autres, ni pource qu'elles ne l'avaient point été, mais seulement pource que la raison me les a persuadées.

66.—Que si les artisans ne peuvent si tôt exécuter l'invention qui est expliquée en la *Dioptrique*, je ne crois pas qu'on

πως οι λόγοι ακολουθούν ο ένας τον άλλο με τέτοιο τρόπο, που, καθώς οι τελευταίοι αποδείχνονται από τους πρώτους, που είναι τα αίτιά τους, έτσι κι οι πρώτοι αυτοί εξηγούνται¹⁵⁹ αμοιβαία από τους τελευταίους, που είναι τ' αποτελέσματά τους. Και δεν πρέπει να φανταστεί κανείς πως κάνω εδώ το λάθος που όσοι μελετούν τη λογική ονομάζουν (φράυλο) κύκλο. Γιατί, μια που το πείραμα κάνει πολύ βέβαια τα περισσότερα απ' αυτά τ' αποτελέσματα, τα αίτια απ' όπου τα συνάγω δεν χρησιμεύουν τόσο στο να τ' αποδείξω, όσο στο να τα εξηγώ, κι είναι απεναντίας τα αίτια που αποδείχνονται από τ' αποτελέσματα. Και τα ονόμασα υποθέσεις μονάχα για να ξέρει ο αναγνώστης ότι πιστεύω πως μπορώ να τα συνάγω από τις πρωταρχικές εκείνες αλήθειες που εξήγησα παραπάνω, αλλά επίτηδες δεν θέλησα να το κάνω¹⁶⁰, για να εμποδίσω μερικούς — που μόλις τους πει κανένας μονάχα δυό-τρία λόγια φαντάζονται πως έμαθαν μέσα σε μια μέρα όλα όσα ένας άλλος σκέφτηκε μέσα σε είκοσι χρόνια, και που όσο περισσότερο διορατικοί και ζωηροί είναι, τόσο είναι και περισσότερο ικανοί να γελαστούν και λιγότερο άξιοι ν' ανακαλύψουν την αλήθεια — να μπορέσουν να βρουν την ευκαιρία να οικοδομήσουν, πάνω σε ό,τι θα φανταστούν πως είναι οι δικές μου αρχές, καμιάν εξωφρενική φιλοσοφία, και να καταλογιστούν κατόπι σε μένα τα λάθη της. Όσο για τις γνώμες που είναι εντελώς δικές μου, δεν ζητώ γι' αυτές επιείκεια, επειδή τάχα είναι νέες, καθώς μάλιστα, αν εξετάσει κανένας καλά τους λόγους τους, είμαι βέβαιος πως θα τους βρει τόσο απλούς και τόσο σύμφωνους με τον κοινό νου, ώστε θα του φανούν λιγότερο παράξενοι από οποιουσδήποτε άλλους λόγους που θα μπορούσαν να υπάρξουν πάνω στα ίδια θέματα. Κι ούτε καυχιέμαι πως είμαι ο πρώτος εφευρέτης κανενός λόγου, παρά μονάχα πως ποτέ δεν δέχτηκα κανέναν επειδή είχε ειπωθεί από άλλους, ή επειδή δεν είχε ειπωθεί διόλου, παρά μονάχα επειδή μ' έπεισε γι' αυτόν το λογικό μου.

66.—Αν τώρα δεν μπορούν οι τεχνίτες να εκτελέσουν αμέσως την εφεύρεση¹⁶¹ που βρίσκεται εξηγημένη μέσα στη Διοπτρική

puisse dire pour cela qu'elle soit mauvaise: car, d'autant qu'il faut de l'adresse et de l'habitude pour faire et pour ajuster les machines que j'ai décrites, sans qu'il y manque aucune circonstance, je ne m'étonnerais pas moins s'ils rencontraient du premier coup, que si quelqu'un pouvait apprendre en un jour à jouer du luth excellemment, par cela seul qu'on lui aurait donné de la tablature qui serait bonne. Et si j'écris en français, qui est la langue de mon pays, plutôt qu'en latin, qui est celle de mes précepteurs, c'est à cause que j'espère que ceux qui ne se servent que de leur raison naturelle toute pure, jugeront mieux de mes opinions que ceux qui ne croient qu'aux livres anciens. Et pour ceux qui joignent le bon sens avec l'étude, lesquels seuls je souhaite pour mes juges, ils ne seront point, je m'assure, si partiaux pour le latin, qu'ils refusent d'entendre mes raisons pource que je les explique en langue vulgaire.

67.—Au reste, je ne veux point parler ici en particulier des progrès que j'ai espérance de faire à l'avenir dans les sciences, ni m'engager envers le public d'aucune promesse que je ne sois pas assuré d'accomplir; mais je dirai seulement que j'ai résolu de n'employer le temps qui me reste à vivre à autre chose qu'à tâcher d'acquérir quelque connaissance de la nature, qui soit telle qu'on en puisse tirer des règles pour la médecine, plus assurées que celles qu'on a eues jusqu'à présent; et que mon inclination m'éloigne si fort de toute sorte d'autres desseins, principalement de ceux qui ne sauraient être utiles aux uns qu'en nuisant aux autres, que si quelques occasions me contraignaient de m'y employer, je ne crois point que je fusse capable d'y réussir. De quoi je fais ici une déclaration que je sais bien ne pouvoir servir à me rendre consi-

μου, δεν πιστεύω πως μπορεί γι' αυτό κανένας να πει πως η εφεύρεσή μου είναι κακή. Γιατί, μια που χρειάζεται επιδεξιότητα και πείρα για να φτιάσει κανένας και να συναρμολογήσει τις μηχανές που έχω περιγράψει, έτσι που να μην τους λείψει κανένας όρος, δεν θα παραξενευτώ, αν πετύχουν με την πρώτη, λιγότερο απ' ό,τι θα παραξενευόμουν αν κανένας κατάφερνε να μάθει μέσα σε μια μέρα να παίζει λαγούτο εξάιρετα, μόνο και μόνο επειδή του έδωσαν ένα καλό τετράδιο μουσικής. Κι αν γράφω γαλλικά, που είναι η γλώσσα τού τόπου μου, κι όχι λατινικά, που είναι η γλώσσα τών δασκάλων μου, το κάνω επειδή ελπίζω πως όσοι χρησιμοποιούν αποκλειστικά το φυσικό λογικό τους εντελώς άδολο, θα κρίνουν τις γνώμες μου καλύτερα από κείνους που πιστεύουν μονάχα στ' αρχαία βιβλία. Κι εκείνοι που συνδυάζουν την ορθοφροσύνη με τη μελέτη, και τους οποίους μόνους επιθυμώ να έχω για κριτές μου, είμαι σίγουρος πως δεν θα μεροληπητήσουν για τα λατινικά τόσο πολύ ώστε ν' αρνηθούν να καταλάβουν τους λόγους μου, επειδή τους εξηγώ σε λαϊκή γλώσσα.

67.—Κατά τ' άλλα, δεν θέλω διόλου να μιλήσω εδώ ιδιαίτερα για τις προόδους που ελπίζω να κάνω μελλοντικά στις επιστήμες, ούτε και να υποχρεωθώ στο κοινό με καμιάν υπόσχεση που δεν είμαι σίγουρος πως θα την εκτελέσω. Αλλά θα πω μονάχα πως αποφάσισα να χρησιμοποιήσω αποκλειστικά τον καιρό που μου μένει, προσπαθώντας ν' αποκτήσω κάποιες γνώσεις για τη Φύση, τέτοιες που να μπορέσουν να βγάλουν απ' αυτές για την ιατρική κανόνες πιο σίγουρους από εκείνους που υπάρχουν ως σήμερα. Και θα προσθέσω πως η κλίση μου με απομακρύνει τόσο πολύ από κάθε είδους άλλα σχέδια — προπάντων από κείνα που δεν θα μπορούσαν να είναι χρησιμα σε μερικούς δίχως να ζημιώσουν τους άλλους¹⁶² — που αν ορισμένες περιστάσεις μ' εξανάγκαζαν να καταγίνω με τέτοια, δεν πιστεύω καθόλου πως θα είμουν ικανός να τα καταφέρω. Κάνω έτσι εδώ μια δήλωση που, το ξέρω, δεν μπορεί να συντείνει στο να με κάνει σπουδαίο στον κόσμο, ούτε όμως κι έχω καμιάν

dérable dans le monde, mais aussi n'ai-je aucunement envie de l'être; et je me tiendrai toujours plus obligé à ceux par la faveur desquels je jouirai sans empêchement de mon loisir, que je ne ferais à ceux qui m'offriraient les plus honorables emplois de la terre.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

όρεξη να γίνω σπουδαίος. Και θα θεωρώ πάντα τον εαυτό μου περισσότερο υποχρεωμένο σε κείνους που θα μου κάνουν τη χάρη να μ' αφίσουν να χαίρουμαι ανεμπόδιστα τον καιρό που διαθέτω, παρά σε κείνους που θα μου πρόσφεραν τα τιμητικότερα αξιώματα του κόσμου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ